

KMP.571.50.2014.JJ

Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji w Zakładzie Karnym w Potulicach (wyciąg)

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 19-21 lutego 2014 r., do Zakładu Karnego w Potulicach (zwanego dalej Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Justyna Lewandowska – dyrektor Zespołu (prawnik), dr n. med. Joanna Żuchowska (specjalista chorób wewnętrznych), Dorota Krzysztoń (kryminolog), Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog), Wojciech Sadownik (prawnik) oraz Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji). W wizytacji wzięła również udział przedstawicielka Biura Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich w Gdańsku Estera Tarnowska (prawnik, psycholog).

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

1. przeprowadzono rozmowę z płk Janem Maternowskim - dyrektorem Zakładu i jego zastępcami;
2. dokonano oglądu pomieszczeń we wszystkich oddziałach mieszkalnych, w tym m.in.: świetlic, cel mieszkalnych, sal widzeń, cel izolacyjnych, cel zabezpieczających, pól spacerowych, łaźni;
3. przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osadzonymi oraz pracownikami jednostki;

4. zapoznano się z aktami osobowymi wybranych losowo osadzonych, skargami i wnioskami osób pozbawionych wolności, protokołami odpraw kierownictwa, zarządzeniami dyrektora Zakładu, decyzjami o umieszczeniu osadzonego w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m², decyzjami o umieszczeniu w celi monitorowanej;
5. przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi, w szczególności z osobami niepełnosprawnymi fizycznie, cudzoziemcami, osobami w podeszłym wieku oraz z osadzonym niebezpiecznym.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali kierownictwo Zakładu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano dokumenty oraz notatki służbowe związane z funkcjonowaniem jednostki.

2. Charakterystyka jednostki

Wizytowany Zakład jest jednostką penitencjarną typu zamkniętego, dla skazanych mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy. W Zakładzie znajdują się także oddziały: aresztu śledczego dla mężczyzn, zakładu typu zamkniętego dla młodocianych, dział terapeutyczny dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, dział terapeutyczny dla skazanych uzależnionych od alkoholu. W jednostce, zgodnie z jej przeznaczeniem, osadza się także: kobiety i mężczyzn podlegających leczeniu szpitalnemu w oddziałach hepatologicznym oraz gruźliczym i chorób płuc oraz tymczasowo aresztowanych i skazanych chorych na cukrzycę insulinozależną. W jednostce funkcjonuje ponadto szkoła (Centrum Kształcenia Ustawicznego w Potulicach).

Pojemność Zakładu wynosi 1339 miejsc. Według stanu na dzień 20 lutego 2014 r., w jednostce przebywało 1198 osadzonych odbywających karę w systemach: zwykłym (176 osób), programowanego oddziaływania (856 osób) oraz terapeutycznym (149 osoby). Dodatkowo w Zakładzie znajdowało się 16 tymczasowo aresztowanych (w tym 3 skazanych, wobec których zastosowano tymczasowe aresztowanie w innej sprawie). W dniu wizytacji żaden z osadzonych nie przebywał w warunkach przeludnienia. W 2013 r. dyrektor Zakładu wydał 3 decyzje (wobec 23 osadzonych) dotyczące umieszczenia na czas określony w celi

mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m², nie mniej jednak niż 2 m².

W strukturach Zakładu funkcjonuje także Oddział Zewnętrzny w Potulicach (dalej: OZ) o pojemności 158 miejsc. Jest to jednostka penitencjarna typu półotwartego i otwartego dla skazanych mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy. OZ w Potulicach nie był przedmiotem wizytacji przedstawicieli KMP, w związku z czym wszelkie dane na jego temat zostały w niniejszym raporcie pominięte.

W dniu wizytacji w Zakładzie przebywał jeden osadzony niebezpieczny, czyli zakwalifikowany zgodnie z art. 88 § 3 i art. 212 § ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r., Nr 90 poz. 557, ze zm., dalej zwany Kkw.).

Badając prawidłowość rozmieszczenia osadzonych przedstawiciele KMP zwrócili uwagę na sposób osadzania w celach przejściowych. Przykładowo (*dane osobowe usunięto*) został przyjęty do Zakładu 4.01.2013 r. a następnie umieszczony na 1 dzień w celi przejściowej (c. nr 8 pawilon D). Z kolei od 4.01 do 4.02 przebywał w celach mieszkalnych zwykłych, a w dniach 4.02 do dnia wizytacji (19.02) ponownie umieszczony został w celi przejściowej (c. nr 6 i 5 w pawilonie D). W tym miejscu należy zaznaczyć, że art. 79b Kkw. wyraźnie wskazuje, że skazanego przyjętego do aresztu śledczego umieszcza się w celi przejściowej, na okres niezbędny, nie dłużej jednak niż na 14 dni, dla poddania go wstępnym badaniom lekarskim, zabiegom sanitarnym i wstępnym badaniom osobopoznawczym oraz zapoznania z podstawowymi aktami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności i porządkiem wewnętrznym aresztu śledczego. Przedstawiciele KMP zalecają w tym miejscu przestrzeganie przepisów w zakresie osadzania w celi przejściowej.

3. Personel

W dziale penitencjarnym zatrudniony jest kierownik oraz 2 jego zastępców, a także: 33 wychowawców, w tym 28 wychowawców w grupach wychowawczych (z czego 4 wychowawców pracuje w OZ), 6 psychologów, 2 koordynatorów (na stanowiskach starszych wychowawców), 2 pracowników cywilnych. Grupy wychowawcze liczą średnio około 40 skazanych. Na 1 psychologa przypada 180 osadzonych. Dwóch wychowawców jest w trakcie uzupełniania magisterium, pozostali funkcjonariusze i pracownicy działu penitencjarnego posiadają wykształcenie wyższe magisterskie.

Zatrudnieni w jednostce psycholodzy nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy objęcie ich superwizją wydaje się niezbędne jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologów, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność ich działań.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez kierowników działów kadrowo – organizacyjnego, penitencjarnego i ochrony, w latach 2013-2014 (do dnia wizytacji), funkcjonariusze Służby Więziennej zatrudnieni w jednostce przechodzili kursy specjalistyczne, kwalifikacyjne i m.in. następujące szkolenia: z zakresu przeciwdziałania zachowaniom agresywnym zorganizowane przez Zespół Medycyny Pracy (31 funkcjonariuszy działu ochrony), pracy z grupą (3 funkcjonariuszy), podniesienie poziomu znajomości języków obcych w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego (2 osoby). W ramach szkoleń wewnętrznych w 2013 r., podczas których przeszkolono ok. 40 osób z działu penitencjarnego, poruszano m.in. kwestie: praktycznych umiejętności tworzenia i realizacji programów readaptacji społecznej, sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych, roli wychowawcy i psychologa w zapobieganiu samobójstwom skazanych i tymczasowo aresztowanych. W planach szkoleniowych na 2014 r. zawarto m.in. postępowanie z osadzonymi młodocianymi z uwzględnieniem standardów międzynarodowych oraz zaleceń Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu zawartych w protokołach z wizytacji polskich jednostek penitencjarnych, przeciwdziałanie dyskryminacji rasowej i ksenofobii (uwrażliwienie funkcjonariuszy na ich przejawy), praktyczne sposoby przeciwdziałania negatywnym przejawom podkultury przestępczej, przygotowania skazanych do powrotu na rynek pracy, pierwsza pomoc przedmedyczna. W 2013 r. odbyły się również szkolenia dla całego personelu w formie e-learningowej: „Jak budować właściwe relacje interpersonalne w miejscu pracy?”- umiejętności społeczne (asertywność) w kontekście zjawiska mobbingu, Techniki radzenia sobie ze stresem - wypalenie zawodowe, Mity i fakty dot. zakażenia wirusem HIV, Alkohol - skutki jego nadużywania w życiu człowieka.

Mając na uwadze specyfikę pracy z osobami pozbawionymi wolności, wartym rozważenia, w ocenie pracowników KMP, byłoby objęcie większej grupy funkcjonariuszy Służby Więziennej szkoleniami na temat praw wszystkich osób pozbawionych wolności, nie tylko młodocianych. W tym miejscu warto przywołać Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku

publicznego), które wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.*

4. Warunki bytowe

Na terenie Zakładu znajduje się 8 budynków mieszkalnych (dwukondygnacyjnych), w tym budynek Zakładu Opieki Zdrowotnej (trzykondygnacyjny). Zostały one wybudowane w latach 60. Ogólny stan techniczny budynków technicznych należy ocenić jako dobry. Stopień wyeksploatowania jest adekwatny do okresu użytkowania tych obiektów. Z zebranych informacji wynika, że niektóre budynki wymagają przeprowadzenia prac remontowych polegających głównie na: wymianie pokrycia papowego, obróbek blacharskich, rynien i rur spustowych, wymianie stolarki okiennej, odnowie elewacji wraz z dociepleniem ścian zewnętrznych. Remontu wymaga także część cel mieszkalnych, w zakresie wykonania nowych wykładzin podłogowych i ściennych, wymiany instalacji elektrycznej, wykonania pełnej zabudowy (murowanej) kąpoków sanitarnych. Budynek szpitala w celu dostosowania go do wymogów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w *sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności* (Dz. U. z 2012 r. Nr 808), wymaga gruntowanej przebudowy i adaptacji. Zakład posiada opracowany program dostosowawczy zaopiniowany pozytywnie przez Powiatowego Inspektora Sanitarnego. Jednostka sukcesywnie w miarę możliwości finansowych realizuje powyższe zadania, które ujęte są w harmonogramie prac remontowo-konserwacyjnych. Ostatnio przeprowadzony remont generalny całego obiektu mieszkalnego wykonano w latach 2003-2005 i dotyczył on budynku C.

Na terenie Zakładu znajduje się 18 budynków administracyjnych i gospodarczych. Budynki te wybudowane zostały w latach 1945-1970. Ogólny stan techniczny jest dobry. Część z tych budynków została gruntownie wyremontowana (m.in. wartownia, sala widzeń, kuchnia oraz administracja). Niektóre budynki wymagają przeprowadzenia prac remontowych w podobnym zakresie jak wymienione wyżej budynki mieszkalne.

W jednostce funkcjonują 4 Oddziały Penitencjarne: Oddział Penitencjarny Nr 1 o pojemności 313, w tym 125 miejsc w dziale terapeutycznym dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo (budynki mieszkalne A i B, każdy z nich podzielony został na 2 oddziały mieszkalne); Oddział

Penitencjarny Nr 2 o pojemności 322 miejsc, w tym 25 miejsc w oddziale terapeutycznym dla skazanych uzależnionych od alkoholu (budynek mieszkalny C i F każdy z nich podzielony został na 2 oddziały mieszkalne); Oddział Penitencjarny Nr 3 o pojemności 315, w którym osadzani są również tymczasowo aresztowani (budynek mieszkalny D i G – w każdym 2 oddziały mieszkalne); Oddział Penitencjarny Nr 4 o pojemności 305 (budynek mieszkalny E i H; w tym ostatnim mieści się szpital z izbami chorych oraz oddziałami hepatologii i pulmonologii).

Wielkość cel jest zróżnicowana – od cel jedno - do siedemnastoosobowych. W tych ostatnich zagęszczenie łóżek było tak duże, że niektóre z nich stykały się krawędziami (osadzeni nazywali je „małżeńskimi łóżami”), pozbawiając korzystających z nich osadzonych poczucia intymności. Opisana sytuacja nie tylko może budzić dyskomfort osadzonych, ale jest także sprzeczna z Europejskimi Regulami Więziennymi, stanowiącymi, że *pomieszczenia dla więźniów, a w szczególności sypialnie respektują ludzką godność i na ile to możliwe prywatność oraz spełniają wymogi zdrowotne i higieniczne, przy czym właściwą uwagę przykładają się do ich warunków klimatycznych oraz w szczególności objętości kubicznej, rozsądnej powierzchni, oświetlenia, ogrzewania oraz wentylacji* (Reguła 18.1, Rekomendacje Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych [Rec (2006)2]). W ocenie przedstawicieli KMP, pomimo że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim z aktów prawa międzynarodowego, należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają standardów minimalnych, tak aby można było mówić o poszanowaniu praw i godności przebywających w nich osób. Podobne stanowisko wyraził CPT, który w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym stwierdził, że *w wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. (...) Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie*

właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom zapelnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji [§ 29 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego; CPT/Inf (2001)16].

Stan techniczny oraz warunki bytowe pawilonów mieszkalnych są zróżnicowane. Zdecydowanie gorsze warunki daje się zauważyć w budynkach E i F oraz w celach przejściowych w budynku D. Cele mieszkalne wyposażone są w zniszczone i wyeksploatowany sprzęt kwaterunkowy, widoczne są w nich zawilgocenia i zagrzybienia ścian oraz ubytki w podłodze.

Kąciki sanitarne posiadające pełną zabudowę (wraz z drzwiami) znajdują się w 151 celach, 79 cel posiada kąciki sanitarne oddzielone płytą drewnianą (kotara zamiast drzwi), natomiast w 3 celach oddzielone są one murowaną ścianką do połowy wysokości a w 5 celach kąciki są bez trwałej zabudowy. Wobec powyższego, zgodnie z linią orzeczniczą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (zob. wyrok z dnia 19 kwietnia 2001 r., ETPC 28524/95) oraz mając na uwadze zalecenia CPT, należy wskazać, że korzystanie z otwartego kącika sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, należy uznać za poniżające traktowanie. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji podkreślają również potrzebę osłonięcia kącików w celach jednoosobowych. Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu z dnia 25 marca 2013 r. (RPO-700317-II-702/12/MK) skierowanym do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wskazała m.in., że w celach jednoosobowych urządzenia sanitarne powinny być osłonięte co najmniej w taki sposób, aby nie było możliwe zobaczenie osadzonego wykonującego czynności intymne w kąciku sanitarnym, ani bezpośrednio przez osoby wchodzące do celi, ani przez wizjer w drzwiach. W sytuacji, gdy funkcjonariusze Służby Więziennej, również płci przeciwnej, mają możliwość wglądu do kącika sanitarnego przez wizjer i obserwowania osadzonego podczas wykonywania przez niego czynności sanitarnych i higienicznych, warunek zapewnienia intymności przy korzystaniu z urządzeń sanitarnych nie jest spełniony. W odpowiedzi z dnia 17 kwietnia 2013 r. (BPR-070-48/13/923) Dyrektor Generalny Służby Więziennej podzielił pogląd Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdzając,

iż spełnienie warunku zapewnienia intymności w warunkach izolacji penitencjarnej uzależnione jest nie tylko od braku fizycznej obecności innych osób podczas korzystania przez osadzonego z urządzeń sanitarnych, ale także ograniczeniem (z wyłączeniem przypadków przewidzianych w obowiązujących przepisach) możliwości jego obserwacji.

Część wizytowanych cel wyposażono w łózka piętrowe nieposiadające zabezpieczeń przed wypadnięciem oraz drabinek umożliwiających wejście na górny poziom. W ocenie przedstawicieli KMP, zaobserwowane braki mogą przyczynić się do upadków (m.in. osób, które nie ujawniły informacji o takich schorzeniach jak padaczka) i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łózka, korzystając z dostępnego, nieprzystosowanego do tego sprzętu kwaterunkowego lub próbują na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łózko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe.

Od połowy 2013 r. wprowadzono w Zakładzie Karnym w Potulicach wyłączenie oświetlenia cel mieszkalnych (od poniedziałku do piątku we wszystkich budynkach mieszkalnych w godz. od 9.00 do 13.00; w soboty, niedziele i święta w godz. od 10.00 do 12.00; codziennie w godz. od 22.00 do 6.00, w przypadku złych warunków atmosferycznych decyzję o wyłączeniu oświetlenia podejmuje dowódca zmiany); wyłączenie zasilania gniazd wtykowych w celach mieszkalnych (od poniedziałku do piątku w pomieszczeniach zakwaterowania osadzonych - budynek A, B, C, D, E, G, H) w godz. od 9.00 do 11.00 oraz od godz. 11.30 do 13.00 - od poniedziałku do piątku w pomieszczeniach zakwaterowania osadzonych - budynek F; w godz. od 9.30 do 11.30 oraz od godz. 12.00 do 13.30 w soboty, niedziele i święta w godz. od 10.00 do 12.00); oraz wyłączenie sygnału telewizyjnego (poprzez wyłączenie sygnału telewizyjnego niezależnie od godzin wymienionych wcześniej poprzez wyłączenie zasilania gniazd wtykowych w celach mieszkalnych: od niedzieli do czwartku w godz. od 23.30 do 6.00 dnia następnego; w nocy z piątku na sobotę w godz. od 0.30 do 6.00; w nocy z soboty na niedzielę w godz. od 23.00 do 6.00).

W jednostce znajduje się 9 łazni: 4 stanowiska w Budynku B, po 12 stanowisk w budynku C, D, F, 7 stanowisk w oddziałach szpitalnych. Osadzeni z budynków, w których nie ma łazni (budynek A, E, G) korzystają z łazni ogólnej (25 stanowisk), która w ocenie przedstawicieli KMP wymaga remontu. We wszystkich łazniach, za wyjątkiem łazni centralnej, znajdują się przegrody oddzielające stanowiska kąpielowe. Mając na uwadze potrzebę zapewnienia intymności kąpiącym się, pracownicy KMP zalecają władzom Zakładu stworzenie wydzielonych stanowisk prysznicowych również w łazni

centralnej. Centralny Zarząd Służby Więziennej w piśmie z dnia 15 marca 2010 r. (o sygnaturze BPR-0510/932/10/Z-1) poinformował Rzecznika Praw Obywatelskich, iż przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko-Inwestycyjnego w toku prowadzonych kontroli zwracają uwagę na konieczność wykonywania w łaźniach ścianek między prysznicami.

Kąpiel osadzonych niepracujących odbywa się raz w tygodniu, co stanowi minimum określone w normach krajowych. Warto w tym miejscu podkreślić, że zgodnie z regułą 19.4 Europejskich Reguł Więziennych, *każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic, jeśli to możliwe, codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (a w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny*. Można także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznic, zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji, ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu, był oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała* [orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. Przedstawiciele Mechanizmu również stoją na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości, podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Należy wskazać, iż w piśmie z dnia 10 września 2013 r. o sygnaturze D-072-232/13 skierowanym do dyrektora Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* także dyrektor Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny dostrzegł konieczność zwiększenia liczby kąpieli dla osadzonych. Biorąc pod uwagę przedstawioną argumentację, przedstawiciele KMP zalecają zwiększenie częstotliwość kąpieli dla osadzonych.

Należy podkreślić, iż także osadzeni, z którymi przedstawiciele KMP przeprowadzili rozmowy, zgłosili problem niewystarczającej liczby kąpieli.

W Zakładzie Karnym w Potulicach ciepła woda doprowadzana jest do cel w budynkach: B, C, D, F, H. Wprowadzono ograniczenia w dostawie ciepłej wody użytkowej do cel mieszkalnych w budynkach B,C,D i F. Dostawa ciepłej wody użytkowej odbywa się w

następujących godzinach: 6.00-8.00; 12.30-14.30, 17.00-18.00, 20.30-22.00 (Budynek B, D i F w dni robocze); w budynku C dwie pierwsze dostawy trwają o godzinę dłużej. Natomiast w soboty, niedziele i święta najwcześniejsza dostawa wody odbywa się od 7.00 do 9.00. W dniu wizytacji brak było ciepłej wody w budynkach A, E, G. Z informacji uzyskanych od personelu jednostki wynika, że w bieżącym roku planowane jest doprowadzenie ciepłej wody do cel w budynku A oddziału I. Osadzeni z tych budynków określali brak dostępu do ciepłej wody w celach mieszkalnych jako znaczącą niedogodność. Sytuacja ta zmuszała ich do wykonywania czynności higienicznych w celi mieszkalnej korzystając z zimnej wody.

W 2010 r. Rzecznik Praw Obywatelskich zwróciła się do Centralnego Zarządu Służby Więziennej w sprawie dostarczania ciepłej wody do cel w sytuacji, gdy infrastruktura techniczna na to pozwala. Organ więziennictwa podzielił stanowisko Rzecznika i wskazał, że już przed laty zostały wprowadzone do stosowania wytyczne budowlane, które przewidują montaż w celach instalacji zimnej i ciepłej wody. Przepisy te są stosowane zarówno przy budowie nowych pawilonów mieszkalnych, jak i modernizacji budynków dotychczas użytkowanych. CZSW nie wprowadził wymogu zaniechania dostarczania ciepłej wody do cel mieszkalnych, a jedynie dobowych harmonogramów takich dostaw. W związku z powyższym przedstawiciele KMP rekomendują podjęcie dalszych starań w zakresie doprowadzenia ciepłej wody do wszystkich cel mieszkalnych.

Osadzeni zgłosili pracownikom KMP liczne uwagi w zakresie zapewnionego im w jednostce wyżywienia zarówno odnośnie jego jakości, jak i wielkości porcji.

W czasie wizytacji w jednostce były wydawane diety: lekkostrawna (65), cukrzycowa insulinoniezależna (11), insulinozależna (10), lekkostrawna wysokobiałkowa (1) oraz niskopurynowa (2). Liczba norm, według których żywieni są osadzeni w wizytowanej jednostce, przedstawiała się z kolei następująco: norma „P” (podstawowa - 1035 osoby); norma „M” (dla osoby młodocianej do 18 roku życia - 1 os.); norma „PI” (podstawowa z wyłączeniem podrobów i produktów krwistych - 2 os.); norma „Pbk” (pochodna normy podstawowej z wykluczeniem koncentratu pomidorowego - 1 os.); norma „Pw” (pochodna normy podstawowej - wegetariańska z wykluczeniem produktów mięsnych za wyjątkiem ryb oraz ich przetworów - 29 os.); norma „Pw-1” (pochodna normy podstawowej - wyznaniowa z wykluczeniem mięsa wieprzowego - 5 os.); norma „Pj” (pochodna normy podstawowej - jarska z wykluczeniem produktów mięsnych oraz ryb - 12 os.).

Analiza jadłospisów dla wszystkich realizowanych w jednostce norm żywnościowych za okres 14-20 lutego 2014 r. wykazała, że różnica do ryczałtu, w większości przypadków oszczędności, osiągała górną granicę 20%, o której mowa w § 5 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy żywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633, dalej: rozporządzenia w sprawie norm żywienia) i była uzasadniona sezonowością występowania artykułów spożywczych na rynku. W 2013 r. dyrektor Zakładu wydał 363 decyzje dopuszczające oszczędności, natomiast od początku 2014 r. do 20.02.2014 r. takich decyzji było 52. A zatem tego typu oszczędności występują prawie każdego dnia.

W odniesieniu do możliwości dokonywania zakupów w kantynie osadzeni także zgłosili szereg uwag dotyczących wysokich cen produktów będących w ofercie. Przedstawione protokoły kontroli z dnia 21.06.2013 r. i 30.10.2013 r. dotyczące monitorowania cen artykułów sprzedawanych w kantynie sporządzone przez administrację jednostki, wskazują, że różnica pomiędzy cenami w 2 sklepach w Potulicach i Nakle nad Notecią w niektórych przypadkach wynosi ok. 20%. Przykładowo cena w kantynie kawy Jacobs Kronung (250 g.) jest średnio o 18,85% wyższa niż w innych sklepach, kawy Jacobs Kronung rozpuszczalnej (100 g.) o 20,9%, cukru o ok. 23%, bananów o ok. 30% (dane z Notatki służbowej z dnia 30.10.2013 r. dot. monitorowania cen artykułów). W związku z powyższym przedstawiciele KMP zwracają się do dyrektora o podjęcie działań w celu zmniejszenia różnic cen występujących pomiędzy cenami w kantynie a okolicznymi sklepami.

Na terenie Zakładu znajduje się 11 placów spacerowych. Na ich terenie umieszczono ławeczki, brak było natomiast zadaszania części powierzchni. W ocenie pracowników KMP wskazane jest zamontowanie zadaszania części powierzchni placów tak, aby możliwe było korzystanie ze spaceru w różnych warunkach atmosferycznych. Podobną opinię wyraził CPT zaznaczając, iż *przyjmuje się jako podstawową gwarancję, że osadzeni powinni mieć możliwość spędzenia przynajmniej jednej godziny ćwiczeń na świeżym powietrzu dziennie (najlepiej jako część szerszego programu zajęć). Kluczowe znaczenie ma także to, aby plac ćwiczeń na zewnątrz budynku był odpowiednio przestronny, a także – w miarę możliwości – dawał schronienie przed niepogodą* (Fragment § 48 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]).

Zgodnie z Zarządzeniem Nr 3/11 Dyrektora Zakładu Karnego w Potulicach z dnia 4 stycznia 2014 r. wyznaczono pomieszczenie (nr 19) w kompleksie sali widzeń, na

pomieszczenie dla osób zatrzymanych na terenie ZK w Potulicach. Osobie umieszczonej w tym pomieszczeniu umożliwia się skorzystanie z urządzeń sanitarnych znajdujących się w pomieszczeniu przyległym. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Komendę Powiatową Policji w Nakle nad Notecią.

Monitoringiem wizyjnym w Zakładzie objęto m.in. korytarze, 3 cele dla niebezpiecznych, 2 cele izolacyjne, łaźnie przeznaczone dla niebezpiecznych, salę widzeń, cele zabezpieczające (w których monitorowany jest również przedsiónek) oraz niektóre cele mieszkalne. W Zakładzie prowadzony jest rejestr osób osadzonych w celi monitorowanej, z którego wynika, że w 2013 r. umieszczonych zostało w niej 15 osób, zaś w 2014 r. 5 osób. Wobec każdej osoby umieszczonej w celach mieszkalnych wyposażonych w monitoring wizyjny, w sytuacji gdy nie należą oni do kategorii osadzonych, wobec których ustawodawca przewidział obowiązkową potrzebę monitoringu, dyrektor Zakładu wydaje stosowną decyzję, co należy uznać za prawidłową praktykę.

5. Sytuacja osób niepełnosprawnych przebywających w jednostce

Istotnym zagadnieniem badanym podczas wizytacji miejsc detencji jest dostosowanie danej jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. W dniu wizytacji w Zakładzie przebywało 3 osadzonych poruszających się na wózku inwalidzkim, z którymi rozmawiał przedstawiciel KMP. Należy zaznaczyć, iż wizytowana jednostka częściowo jest przystosowana do potrzeb takich osób. Znajdują się w niej 2 cele mieszkalne przystosowane dla osób z niepełnosprawnością wyposażone w uchwyty i w poręcze. Również w łazienkach są odpowiednio wyposażone stanowiska. Wejście do budynku, w którym znajduje się kaplica, umożliwiając podjazdy. Do wielu wspólnych pomieszczeń użytkowych prowadzą jednak schody np. do placów spacerowych, sal widzeń, sali kinowej. Poza tym, szpital więzienny oraz izby chorych nie są przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Wprawdzie w izbie jest natrysk dla niepełnosprawnych, ale tylko *de nomine*. Wjazd wózkiem do kąpek sanitarnych jest niemożliwy. Osoba poruszająca się na wózku nie ma żadnych możliwości wyjścia poza teren budynku; może być jedynie znoszona i wnoszona.

Ponadto jeden osadzony poruszający się na wózku inwalidzkim (*dane osobowe usunięto*) przez 4 miesiące przebywał w celi przejściowej, która nie jest przystosowana do osób z niepełnosprawnością ruchową (w dniach 29.04.2013 r. - 29.08.2013 r. umieszczony był w celi nr 6 w budynku D). W ocenie przedstawicieli KMP sytuacja ta

jest niepokojąca z dwóch powodów. Po pierwsze, ww. osadzony przez bardzo długi okres przebywał w celi zupełnie nieprzystosowanej, mimo istnienia w Zakładzie celi dla osób z niepełnosprawnością. Po drugie, była to cela przejściowa, w której maksymalny czas pobytu nie powinien przekraczać 14 dni. Przedstawiciele KMP zalecają monitorowanie rozmieszczenia osób z niepełnosprawnością tak, aby byli oni kwaterowani w przestrzeni jak najbardziej przystosowanej do ich potrzeb, umożliwiającej samodzielne funkcjonowanie.

Warto w tym miejscu podkreślić, iż pełna zależność od osób trzecich, wynikająca z braku udogodnień dla osób niepełnosprawnych, może przyczyniać się do zwiększenia poczucia dyskomfortu oraz frustracji u osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim. Należy również wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Omawiając potrzebę dostosowania jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Mając na względzie treść wskazanych aktów prawnych oraz orzecznictwa Trybunału, pracownicy KMP zalecają uwzględnienie konieczności pełnego dostosowania infrastruktury Zakładu do potrzeby osób z niepełnosprawnością.

6. Traktowanie

Z obserwacji pracowników KMP oraz rozmów z osadzonymi wynika, że atmosfera panująca w jednostce jest dobra. Osadzeni, z którymi przedstawiciele

Mechanizmu przeprowadzali rozmowy w celach mieszkalnych oraz rozmowy indywidualne, najczęściej pozytywnie oceniali traktowanie przez funkcjonariuszy zarówno z działu penitencjarnego, terapeutycznego, jak i ochrony. Pojawiały się jednakże sygnały dotyczące zwracania się do osadzonych po nazwisku lub *na ty*. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 79, poz.523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 k.k.w.

W roku 2013 wpłynęło 320 skarg, z czego 4 skargi przesłano zgodnie z właściwością. W tym okresie za zasadne uznane zostały 2 skargi odnoszące się do decyzji komisji penitencjarnej o wycofaniu z nauczania oraz nieuzasadnionej odmowy udzielania widzenia. Skargi, podobnie jak w roku 2012, dotyczyły głównie karania dyscyplinarnego, widzeń i rozmów telefonicznych, postępowania z korespondencją oraz decyzji komisji penitencjarnych. Prośb we wskazanym okresie wpłynęło 975. Pozytywnie rozpatrzono 562 prośby. Treści odnosiły się głównie do wydania zaświadczeń, udzielenia ulg, wydania wyników badań lekarskich lub innej dokumentacji lekarskiej, przesłania dokumentacji oraz udzielenia informacji. W latach 2012-2013 nie odnotowano wpływu wniosków.

W 2013 r. w wizytowanej jednostce miało miejsce 37 aktów samoagresji (m.in. 25 pocięć, 6 „połyków”, 2 głódówki). Największa ich liczba i najpoważniejsze z nich miały miejsce w oddziale terapeutycznym dla skazanych upośledzonych umysłowo i z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi. Ogółem w oddziale terapeutycznym miało miejsce 21 samouszkodzeń. Zdarzyło się tam usiłowanie samobójcze. Jeden z pacjentów oddziału dokonał aż siedmiu aktów autoagresji. Tendencje w zjawisku samoagresji są zbliżone do tych z lat wcześniejszych. Od wielu lat podstawowym motywem dokonywania przez osadzonych samouszkodzeń jest protest przeciwko działaniom administracji zakładu karnego, zdarzenia o charakterze emocjonalnym stanowią mniejszość.

Środki przymusu bezpośredniego w 2013 r. stosowano w 7 przypadkach. Najczęściej wykorzystywano siłę fizyczną (7 razy) oraz umieszczenie w celi zabezpieczającej (6). Ponadto używano także pas obezwładniającej jednoczęściowy i kask ochronny (4-krotnie) oraz kajdanki i pas obezwładniającej wieloczęściowy. Notatki

służbowe z zastosowania środków przymusu bezpośredniego zawierają dokładny opis przyczyn i okoliczności użycia, przebieg ich stosowania, informację o poddaniu badaniu lekarskiemu po zakończeniu stosowania środka oraz poinformowanie o możliwości złożenia skargi do Sądu.

Przedstawiciel KMP po zapoznaniu się z nagraniami monitoringu z zastosowania środków przymusu bezpośredniego w jednostce wobec jednego z osadzonych nie dostrzegł uchybień w tym zakresie.

7. Dyscyplinowanie

Z informacji uzyskanych od dyrektora jednostki wynika, iż kary dyscyplinarne w 2013 r. były wymierzane łącznie 1281 razy wobec 614 osadzonych. Do najczęściej stosowanych należały kary: nagana (519 przypadków), pozbawienia możliwości otrzymywania paczek żywnościowych na okres do 3 miesięcy (226), udzielanie widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą na okres do 3 miesięcy (213), pozbawienie możliwości korzystania z niektórych zajęć sportowych (63), pozbawienie możliwości dokonania zakupów wyrobów tytoniowych na okres do 3 miesięcy (39). W analizowanym roku wymierzono 8 razy (wobec 6 osób) karę w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej na okres do 14 dni oraz 142 razy (wobec 93 osób) karę umieszczenia w celi izolacyjnej na okres do 28 dni.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zapoznali się także z zestawieniem nagród zastosowanych wobec skazanych i tymczasowo aresztowanych od początku w 2013 r. Z przedstawionych informacji wynika, że w 2013 r. udzielono 6775 nagród wobec 3005 osadzonym. Najwięcej osób nagrodzonych zostało pochwałą (3434 razy), zezwoleniem na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej (1151), nagrodą pieniężną (392), zezwoleniem na dłuższe widzenie (389).

Krajowy Mechanizm Prewencji pozytywnie ocenia funkcjonującą w Zakładzie Karnym w Potulicach praktykę nagradzania osadzonych. Perspektywa otrzymania nagrody stanowić może dla skazanych dodatkową zachętę do pracy nad zmianą swojej postawy na społecznie aprobowaną.

8. Prawo do informacji

Dokumentami regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce są: zarządzenie Nr 38/2013 Dyrektora Zakładu Karnego w Potulicach z dnia 1 lipca 2013 r. w sprawie porządku wewnętrznego dla tymczasowo aresztowanych osadzonych w

Oddziale Penitencjarnym Nr 3 – budynek D oraz Oddziale Penitencjarnym Nr 4 – budynek H Zakładu Karnego w Potulicach, zarządzenie Nr 56/2013 Dyrektora Zakładu Karnego w Potulicach z dnia 28 sierpnia 2013 r. w sprawie porządku wewnętrznego w oddziałach typu półotwartego, działających na terenie zakładu typu zamkniętego w Zakładzie Karnym w Potulicach, zarządzenie nr 36/13 Dyrektora Zakładu Karnego w Potulicach z dnia 1 lipca 2013 r. w sprawie porządku wewnętrznego w Oddziałach Penitencjarnych Zakładu Karnego w Potulicach, działających w zakładzie karnym typu zamkniętego. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji przepisy zawarte w przytoczonych dokumentach sformułowane są jasno. Warto jednak podkreślić, że niektóre zapisy Porządku wewnętrznego odsyłają do Kodeksu karnego wykonawczego (np. w § 16 pkt 6 Porządku jest odesłanie do art. 8 § 3 Kkw., podobne odniesienia znajdują się m.in. w § 11 i 14 Porządku). Takie sformułowanie należy uznać za nietrafne, gdyż zakłada ono znajomość wskazanego przepisu przez wszystkich osadzonych, co niewątpliwie w rzeczywistości nie ma miejsca. W czasie wizytacji kopie Porządku wewnętrznego dostępne były dla osadzonych w celach mieszkalnych.

W każdym z oddziałów mieszkalnych wywieszane zostały adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka oraz skrzynka, w której osadzeni mogą umieszczać korespondencję z organami międzynarodowymi.

Tłumaczenia porządków wewnętrznych, regulaminów organizacyjno-porządkowych odbywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania oraz aktualne Kodeksy karne wykonawcze dostępne są u wychowawców w oddziałach penitencjarnych. Ponadto wychowawcy mają dostęp do elektronicznych wersji kodeksów i przepisów (LexPolonica) i na bieżąco, w miarę potrzeb osadzonych udzielają im stosownych informacji.

W dniu wizytacji w jednostce karę odbywało 6 obcokrajowców, obywatele: Chorwacji, Rumunii, Włoch, Mołdawii, Nigerii, i Rosji, z którymi spotkał się przedstawiciel KMP. Jednakże podczas rozmowy osadzeni w Zakładzie cudzoziemcy nie dysponowali ww. materiałami. Wykazywali natomiast zadowolenie z udostępniania im obcojęzycznej literatury.

Analiza dokumentacji jednego z osadzonych cudzoziemców nieposługującego się językiem polskim (*dane osobowe usunięto* - obywatel Nigerii) wykazała, że niektóre oświadczenia i notatki, z którymi się zapoznawał, sporządzone były w języku polskim. Przykładowo w aktach osobowych (*dane osobowe usunięto*) tylko w niektórych przypadkach rozmów z wychowawcą lub psychologiem jest adnotacja, że zostały one

przeprowadzone w języku dla niego zrozumiałym. Pozostałe natomiast nie zawierają adnotacji, w jakim języku one się odbyły, co jest istotną informacją przy ocenie realizacji omawianego w tym punkcie prawa. Wskazać w tym miejscu należy, iż notatka psychologa m.in. z dnia 17.02.2014 r. zawiera informację, iż osadzony porozumiewa się w języku angielskim, co nie musi oznaczać, iż rozmowa została przeprowadzona w wymienionym języku. W notatce tej znajduje się również zapis mówiący o tym, że osadzony wyraża obawę, że administracja nie zna języka angielskiego i w jego dokumentach mogą być odnotowywane nieprawdziwe informacje. Ponadto wymaga się od niego pisania próśb w języku polskim, którego nie zna. W jego dokumentacji rzeczywiście znajdują się takie próśby (np. z dnia 07.01.2014 r., 18.02.2014 r.). Zdaniem przedstawicieli KMP w przypadku osoby nieposługującej się językiem polskim wszelkie oświadczenia/wnioski/prośby powinny być sporządzone przez osadzonego w jego języku ojczystym lub języku, który rozumie z odpowiednim oświadczeniem, że tak jest, a następnie przetłumaczone na język polski.

W przypadku cudzoziemców szczególne znaczenie ma reguła 30.1 Europejskich Reguł Więziennych, stwierdzająca, iż *w momencie przyjęcia i tak często jak jest to potrzebne również później, wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym*. Co więcej, zgodnie z regułą 30.2 *więźniowie mają prawo do posiadania pisemnej wersji przekazanych im informacji*. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają, aby wszelkie informacje dotyczące praw i obowiązków więźniów, także zasad odbywania kary pozbawienia wolności były przekazywane skazanym w języku dla nich zrozumiałym np. za pośrednictwem tłumacza albo pracownika odpowiedniego urzędu dyplomatycznego lub konsularnego. Ponadto pracownicy Mechanizmu zalecają, przekazanie skazanym tłumaczenia wymienionych informacji, tak aby mieli oni do nich stały dostęp w zrozumiałym dla nich języku. Należy też zadbać, by podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia były tłumaczone na język dla nich zrozumiały.

9. Prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym

Osadzeni mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych (2 lub 1 na każdym oddziale mieszkalnym) we wszystkie dni tygodnia w godzinach od 9.00 do 18.00. Rozmowa telefoniczna nie może być dłuższa niż 8 minut.

Osoby tymczasowo aresztowane z kolei nie mogą korzystać z aparatów telefonicznych, w tym także w celu skontaktowania się ze swoimi pełnomocnikami. Należy uznać, iż wynikający z art. 217c całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych stoi w opozycji do zagwarantowanego w art. 215 § 1 k.k.w. tej grupie osadzonych prawa do obrony. Zgodnie z treścią przytoczonego przepisu tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wyjaśnić należy, że korespondencją w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 k.k.w, przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych technicznych środków przekazywania informacji.

Podkreślenia wymaga fakt, iż CPT podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 r. zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane. Ponadto całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3, 98.2 i 99, zawartymi w Rekomendacji Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych. W powyższej sprawie Rzecznik Praw Obywatelskich skierował wniosek z dnia 15 listopada 2013 r. do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie, że art. 217c k.k.w. w zakresie, w jakim wyłącza możliwość telefonicznego porozumiewania się tymczasowo aresztowanego z obrońcą, jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Widzenia dla skazanych odbywają się w soboty i niedziele oraz w pierwszy dzień Świąt Wielkanocnych i Bożego Narodzenia. Udzielane są w godzinach od 8.30 do 16.00, w sali widzeń lub miejscach do tego wyznaczonych, na podstawie opinii lekarskiej, w przypadkach osadzonych przebywających w szpitalu. Jednostka dysponuje salą do widzeń w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt, pod nadzorem funkcjonariusza, salą ze stanowiskami do widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt oraz niemonitorowaną salą do widzeń bez osoby dozoru, w której wyodrębniono kąciak przeznaczony dla dzieci.

Należy jednakże zwrócić uwagę na brak pomieszczenia do realizacji nagrody

przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w., tj. widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej, którego wyposażenie określone zostało w załączniku do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz.1820). Brak w jednostce pomieszczenia do realizacji wskazanej nagrody uniemożliwia w praktyce jej udzielenie, nawet w przypadku spełniania przez osadzonych warunków do jej przyznania. W ocenie pracowników Mechanizmu, dla zapewnienia równości więźniów wobec prawa władze Zakładu powinny zorganizować i odpowiednio wyposażyć takie pomieszczenie.

10. Prawo do ochrony zdrowia

Dział służby zdrowia mieści się w osobnym dwupiętrowym pawilonie H. Znajduje się w nim: ambulatorium, dwa oddziały szpitalne, izba chorych, apteka, pracownie diagnostyczne. Niezależnie, w oddziale terapeutycznym w pawilonie B jest gabinet zabiegowy, w którym przyjmowani są pacjenci z tego pawilonu.

Personel liczy ogółem 49 osób, w tym 18 lekarzy. Wszyscy lekarze są specjalistami II stopnia w swojej dziedzinie, kilku ma specjalizacje dodatkowe. Trzech lekarzy zatrudnionych jest w pełnym wymiarze godzin, 6 lekarzy jest na częściach etatu (od 0,9 do $\frac{1}{4}$), pozostali pracują na zasadzie kontraktu. Lekarz medycyny pracy nie wchodzi w skład tego zespołu. Jedynym funkcjonariuszem SW jest kierownik ambulatorium, specjalista chorób wewnętrznych i medycyny paliatywnej, pozostali lekarze to osoby cywilne. Poza lekarzami zatrudnionymi w ambulatorium i w oddziałach szpitalnych, w Zakładzie pracują konsultanci: neurolog (452 przyjęcia w 2013 r.), dwóch psychiatrów (2095 przyjęć), dermatolog (766 przyjęć), okulista (415), laryngolog (288 przyjęć), ortopeda (215 przyjęć). Konsultacje specjalistyczne odbywają się zazwyczaj raz w tygodniu, w razie potrzeby konsultanci wzywani są dodatkowo.

Zespół pielęgniarski liczy 23 osoby (21 funkcjonariuszy SW, 2 osoby cywilne). Dziesięć pielęgniarek ukończyło kurs elektrokardiografii finansowany przez CZSW. Pielęgniarki uczestniczą również w kursach i szkoleniach organizowanych przez Okręgową Izbę Pielęgniarską.

Zakład, poza pracownią radiologiczną i ultrasonograficzną, nie dysponuje zapleczem diagnostycznym. Badania laboratoryjne (materiał pobierany na miejscu 2 razy w tygodniu) wykonywane są w AŚ w Bydgoszczy; tamże przeprowadzane są badania endoskopowe. Wszelkie inne badania czy konsultacje specjalistyczne odbywają się w

cywilnych placówkach służby zdrowia, co stanowi znaczne obciążenie dla budżetu Zakładu (m.in. badania bakteriologiczne w Centrum Pulmonologii, diagnostyczne badania hepatologiczne w szpitalu obserwacyjno-zakaźnym).

Ambulatorium jest czynne we wszystkie dni w roku w godzinach 7.00-19.00. Obydwaj lekarze ambulatorium są specjalistami chorób wewnętrznych. Przyjęcia osadzonych z całego Zakładu odbywają się w dniu zgłoszenia. W przypadkach nagłych zachorowań, po godzinach pracy lekarzy, pacjenci są przyjmowani przez lekarzy dyżurnych szpitala. Codziennie przyjmowanych jest średnio 40-50 osób; w okresie jesienno-zimowym liczba ta znacznie wzrasta. W 2013 r. miało miejsce 16 485 przyjęć.

Od 4 lat kontynuowany jest program metadonowy rozpoczęty w innych zakładach. Program ten prowadzony jest przez jednego z psychiatrów. Dawki dzienne przygotowywane są w tutejszej aptece. Pacjenci przyjmują lek w ambulatorium, sygnując każdorazowo przyjęcie metadonu podpisem. Dla tych osób prowadzona jest osobna dokumentacja, niezależnie od książeczki zdrowia. Obecnie w programie są trzy osoby.

Pod opieką lekarzy ambulatorium znajduje się 33 osobowa izba chorych, w której umieszczane są osoby niezdolne, ze względu na stan zdrowia, do funkcjonowania w warunkach zwykłych pawilonów mieszkalnych. Czas pobytu jest różny, od kilkudniowego w przypadku ostrych zachorowań, do kilkutygodniowego czy dłuższego w ciężkich schorzeniach przewlekłych jak np. nadciśnienie, zaawansowana choroba wieńcowa, stany po zawałach, niewydolność krążeniowo oddechowa z różnych przyczyn, schorzenia neurologiczne etc. Pacjenci są pod stałą opieką pielęgniarską.

W Zakładzie zatrudnionych jest w ramach kontraktu dwóch stomatologów i technik protetyk. Leczenie zachowawcze jest prowadzone materiałami chemoutwardzalnymi (w razie konieczności ekstrakcje).

W dyżurce każdego z pawilonów mieszkalnych jest szafka apteczna z lekami dla pacjentów danego pawilonu (klucz ma jedynie pielęgniarka). Pielęgniarki roznoszą leki 2 lub 3 razy dziennie zależnie od zleceń. Leki psychotropowe pacjenci przyjmują w obecności pielęgniarki. Nie podaje się leków bez zgody pacjenta; w razie odmowy powiadomiony zostaje lekarz. W pojedynczych przypadkach, gdy istnieje podejrzenie symulacji połknięcia, gromadzenia leków, czy swoistego nimi handlu (a pacjent nie zgłasza odmowy) podawane są, na wyraźne zlecenie psychiatry, leki w postaci rozpuszczonej.

W szpitalu znajdują się dwa oddziały – oddział leczenia gruźlicy i oddział chorób zakaźnych (WZW); do obydwu oddziałów przyjmowani są mężczyźni i kobiety.

Oddział chorób zakaźnych (21 łóżek) jest jedynym oddziałem przyjmującym chorych hepatologicznych do diagnostyki i leczenia z wszystkich zakładów karnych w Polsce. W oddziale zatrudnionych jest dwóch lekarzy. Ordynator, specjalista chorób zakaźnych, chorób płuc i rentgenodiagnostyki (0.9 etatu) pracuje w Zakładzie 1-2 razy tygodniu. Poza pracą w oddziale kwalifikuje chorych do diagnostyki i ewentualnego leczenia, konsultuje pacjentów z innych zakładów w trakcie terapii, wykonuje badania ultrasonograficzne. Asystent, specjalista chorób wewnętrznych zatrudniony jest na pół etatu. Zespół pielęgniarski liczy 7 osób.

W oddziale chorób zakaźnych znajduje się 7 cel w tym jedna 5 osobowa, pozostałe 2 i 4 osobowe. Jest także jedna cela izolacyjna, która praktycznie nie jest używana. Umieszczani są tam nowi pacjenci ze świerzbem czy wszawicą na czas kuracji. W dniach wizytacji w oddziale przebywało 18 mężczyzn w trakcie badań diagnostycznych.

Badania diagnostyczne w tutejszym szpitalu, łącznie z biopsją wątroby trwają ok. 2 miesiące. Po zakwalifikowaniu do leczenia, badania laboratoryjne powtarzane są co 2, a konsultacje hepatologiczne co 6 miesięcy. Czas oczekiwania na leczenie wynosi ok. 2 lat. Jeśli wyniki badań wskazują na nasilenie procesu zapalnego, stan ogólny ulega pogorszeniu pacjenci przyjmowani są w krótszym terminie. W przypadku nagłych, ciężkich zachorowań pacjenci przyjmowani są poza kolejnością.

Oddział leczenia gruźlicy dysponuje 56 miejscami. W oddziale zatrudnionych jest także 2 lekarzy. Ordynator, specjalista chorób wewnętrznych, pulmonolog (0.9 etatu) pracuje raz tygodniu, zaś asystent, specjalista chorób wewnętrznych (pełen etat) 3 razy w tygodniu. Hospitalizacja trwa od 6 (świeżo wykryta gruźlica) do 9 miesięcy (wznowa procesu). W oddziale leczenia gruźlicy jest 11 cel, w tym jedna trzyosobowa, pozostałe 4 lub 6 osobowe. Wygląd i wyposażenie cel zbliżone jest do tych w oddziale chorób zakaźnych. Kąciki sanitarne są zabudowane (umywalka, sedes). Na terenie oddziału jest świetlica, w której znajduje się umocowany na ścianie telewizor oraz stół do tenisa stołowego. W dniach wizytacji w oddziale przebywało 31 chorych, w tym jedna kobieta.

Ogląd pomieszczeń pozwolił stwierdzić, że we wszystkich korytarzach (ambulatorium, oddziały szpitalne, izba chorych) na tablicach ogłoszeń wywieszono są m.in. adresy instytucji odwoławczych, oraz powiadomienie, iż karta praw pacjenta jest do wglądu.

Monitoring jest założony jedynie w korytarzu oddziału leczenia gruźlicy i celi izolacyjnej, pozostałe pomieszczenia Działu nie są monitorowane.

Na parterze znajduje się główne ambulatorium, dwie poczekalnie, oddział chorób zakaźnych, gabinet rentgenowski i ultrasonograficzny. W skład ambulatorium wchodzi m.in. gabinet zabiegowy, w którym też odbywają się przyjęcia lekarzy POZ, gabinet lekarzy specjalistów, 2 poczekalnie. W gabinecie rentgenowskim jest nowoczesny cyfrowy aparat, wykonywane są wszystkie zdjęcia z zakresu radiodiagnostyki konwencjonalnej. W 2013 r. wykonanych zostało 1624 zdjęć.

Na pierwszym piętrze mieści się apteka, oddział leczenia gruźlicy, gabinety stomatologiczne. W aptece, zatrudniającej 3 osoby, wykonywane są recepturowe leki dermatologiczne, przygotowywany jest metadon dla Zakładu oraz placówek w Koronowie i Chojnicach.

We wszystkich pomieszczeniach Działu jest ciepła woda przez całą dobę.

W oparciu o przeprowadzone rozmowy z personelem i pacjentami, ogląd pomieszczeń Działu, przejrzaną dokumentację ekspertka KMP uznała, że kadra medyczna ma wysokie kwalifikacje. Dyrekcja jest przychylna kształceniu pracowników, podnoszeniu ich kwalifikacji zawodowej. Leki podawane są wyłącznie przez pielęgniarki, nie są pozostawiane do dyspozycji funkcjonariuszom. Zaopatrzenie w leki bardzo dobre, asortyment leków bogaty, nie natknięto się na leki przeterminowane. W pracowni rentgenowskiej jest nowy aparat cyfrowy, w zainstalowanym serwerze można oglądać bardzo dokładnie wykonane zdjęcia. W oddziałach szpitalnych, izbie chorych, ambulatorium oraz dyżurce dowódcy zmiany znajdują się zestawy reanimacyjne, kadra jest przeszkolona z zakresu udzielania pomocy. Dokumentacja medyczna tak lekarska jak i pielęgniarska prowadzona jest prawidłowo.

Lekarze sprawujący opiekę nad wszystkimi osadzonymi w Zakładzie, łącznie z izbą chorych są nadmiernie obciążeni obowiązkami. Przy długotrwanie utrzymującej się takiej sytuacji może dojść do znużenia, obojętności, a w końcu do zespołu wypalenia. Wskazaniem byłoby zatrudnienie jeszcze jednego lekarza oraz sekretarki medycznej. Podobna sytuacja jest w zespole pielęgniarskim w ambulatorium; zakres obowiązków jest ogromny. Pomocnym byłoby zatrudnienie jeszcze jednej pielęgniarki.

Zdaniem dyrektora Zakładu koniecznym jest zatrudnienie jeszcze jednego lekarza w każdym z oddziałów szpitalnych.

Bardzo długie terminy przyjęć do oddziału chorób zakaźnych tak do diagnostyki jak i do leczenia związane są z wielką liczbą chorych w zakładach karnych, jak również z kwestią finansową. Dyrekcja, mimo wielu starań, nie jest w stanie uzyskać odpowiednich funduszy.

Należy pokreślić, że zarówno oddziały szpitalne, jak i izba chorych w wizytowanej jednostce nie spełniają wymagań określonych w rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w *sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności* (Dz. U. z 2012 r., poz. 808) określonych m.in. w § 10. Mając to na uwadze pracownicy KMP zalecają przeprowadzenie remontów izb chorych oraz dostosowanie warunków panujących w izolatkach zakaźnych do obowiązujących przepisów.

Niektórzy rozmówcy i kadra jednostki wskazali ponadto, że badania lekarskie odbywają się w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Wskazana praktyka, obserwowana również w innych jednostkach penitencjarnych, została zanegowana przez Rzecznika Praw Obywatelskich, który w przedmiotowej sprawie wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego. Zgodnie z sentencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 lutego 2014 r. art. 115 § 7 zd. 1 k.k.w. jest niezgodny z art. 47 w związku z art. 31. ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przez to, że nakazuje obecność funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego podczas udzielania świadczenia zdrowotnego również osobom pozbawionym wolności, co do których nie jest to konieczne, a także nie określa przesłanek uzasadniających odstępnie od tego nakazu. Standardy międzynarodowe także zawierają zalecenie, aby poufność badań lekarskich przeprowadzanych w zakładzie karnym była zagwarantowana i respektowana na takich samych zasadach jak w powszechnym systemie opieki zdrowotnej (art. 13 Rekomendacji Nr R (98)7 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotyczącej etycznych i organizacyjnych aspektów opieki zdrowotnej w więzieniu). Wizytujący zalecają zatem zaprzestanie przeprowadzania badań lekarskich w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego, chyba, że lekarz zgłosi taką potrzebę.

W trakcie rozmów z przedstawicielami KMP kilku młodocianych skarżyło się, iż byli pobici przez współwięźniów. Wskazanim byłoby przeprowadzenie systematycznych, rutynowych badań, a właściwie oględzin pod kątem ewentualnych urazów, śladów pobić. Wizytujący spotkali się w jednym z Aresztów z praktyką poddawania osadzonych młodocianych co 2 tygodnie badaniom w celu wykrycia obrażeń ciała i ocenili ją wysoko. Praktyka ta mogłaby być również stosowana w innych jednostkach, w których przebywają młodociani. W związku z tym przedstawiciele KMP rekomendują rozważenie przeprowadzania tego typu badań.

11. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

W Zakładzie funkcjonuje łącznie 14 świetlic wyposażonych w TV, stół do tenisa, gry stolikowe, dart, piłkarzyki. Poza tym znajduje się świetlica centralna ze stołami do tenisa, grami stolikowymi, projektorem multimedialnym, grami dart i piłkarzykami. W 5 oddziałach znajdują się tzw. sale rekreacji ruchowej - wyposażone w ławeczki, gryfy i krążki do ćwiczeń. Skazani mają dostęp do podpunktów bibliotecznych w budynkach mieszkalnych, w których wymiany książek dokonywane są raz na 2 miesiące. Osadzeni mają również dostęp do codziennej prasy (w każdym budynku mieszkalnym) - Gazeta Pomorska, oraz poprzez radiowęzeł: Przegląd Sportowy i Express Bydgoski. Zakład pozyskuje ponadto gazety takie jak: Czas Nakła i Powiat Nakielski (gazety ze zwrotów). Audycje w radiowęzle są nadawane zgodnie z planem radiowęzła.

W ramach zajęć świetlicowych organizowane są projekcje filmów DVD, gry stolikowe, szachy, warcaby, turnieje, Dyskusyjny Klub Filmowy, Klub Olimpijczyka KODEKS. Mają miejsce również spotkania w ramach art. 38 Kkw. (m.in. ze sportowcami, muzykami, filmowcami). Osadzeni brali udział w organizacji: akcji charytatywnej „Podaruj Dzieciom Świąta” skierowanej dla dzieci z Domu Dziecka w Trzemiętowie, Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, akcji zorganizowanej przez Kancelarię Prezydenta RP Narodowe Czytanie. Warto również podkreślić udział osadzonych w wydarzeniach sportowych takich jak: udział w meczu koszykówki ekstraklasy kobiet Artego Bydgoszcz (udział wzięło 309 osadzonych), organizacja VI Okręgowych Mistrzostw Skazanych w piłce plażowej pod nazwą „Chcę być sportowcem nie nałogowcem” (udział wzięło 20 skazanych z 6 jednostek penitencjarnych), Organizacja VI Okręgowej Olimpiady lekkoatletycznej skazanych pod nazwą „Sport kształtuje - uzależnienie rujnuje” (udział wzięło 59 skazanych z 7 jednostek penitencjarnych). W styczniu skazani z Klubu Olimpijczyka KODEKS wraz z opiekunem odwiedzili siedzibę Polskiego Komitetu Olimpijskiego w Warszawie przekazując „Medale szczęścia” dla polskich olimpijczyków wyjeżdżających na igrzyska do Soczi.

W Zakładzie prowadzone są także oddziaływania z obszaru profilaktyki uzależnień dla skazanych: ujawniających symptomy uzależnienia od alkoholu i/lub substancji narkotycznych; spożywających alkohol i/lub substancje narkotyczne w sposób ryzykowny i szkodliwy; odbywających karę pozbawienia wolności w związku z popełnieniem przestępstw z art. 178 a Kk.

Pośród metod pracy ze skazanymi prowadzi się m.in. konsultacje indywidualne o charakterze psychoedukacyjnym. Realizuje się oddziaływania w ramach Krótkiej

Interwencji, która oparta jest na trzech lub czterech indywidualnych spotkaniach ze skazanymi. W 2013 r. psychologowie Działu Penitencjarnego objęli Krótką Interwencją 78 skazanych. Wobec skazanych odbywających karę w systemie programowanego oddziaływania realizowane są także programy readaptacji społecznej prowadzone w formie zajęć grupowych: Trzeźwy Kierowca i REHAB. W programie Trzeźwy Kierowca uczestniczą skazani odbywających karę za popełnienie przestępstwa z art. 178 a Kk. Wyżej wymieniony program jest realizowany w oparciu o program psycho edukacyjny HIOB. W 2013 roku odbyło się pięć edycji tego programu, w którym uczestniczyło 38 skazanych. W 2014 roku odbyła się już jedna edycja programu. Program readaptacji społecznej REHAB adresowany jest do osób uwikłanych w problem uzależnieniowy. W 2013 r. w sumie uczestniczyło w nim 116 osób. W jednostce odbywają się także mitingi grupy samopomocowej AA.

12. Zatrudnienie

W dniu wizytacji w formie odpłatnej zatrudnionych przy pracach pomocniczych i porządkowych na rzecz jednostki było 77 osadzonych (m.in. w kuchni - 24 osadzonych, pralni – 5, warsztatach – 19, kotłowni – 13). Ponadto 11 osadzonych pracuje dla Media Art. Grudziądz (praca w celi mieszkalnej) oraz 2 osoby zatrudnione są w Bałtyckiej Instytucji Gospodarki Budżetowej oddział w Potulicach prowadzącej więzienną kantynę.

Z kolei liczba osób zatrudnionych na rzecz jednostki nieodpłatnie wyglądała następująco: 59 osób na podstawie art. 123a § 1 Kkw. (wydający posiłki, sprzątający, obsługa łaźni, teren ZK) oraz 64 osoby na podstawie art. 123a § 2 Kkw. Wymienioną formą zatrudnienia obejmowano m.in. osadzonych zatrudnianych w grupach sprzątających, w kuchni, warsztatach, szpitalu, magazynach.

W roku 2013 przeprowadzono liczne kursy i szkolenia dla osadzonych. Miedzy innymi w ramach projektu „Podniesienie kwalifikacji zawodowych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej realizujących zadania związane z przywieziennymi Klubami Pracy” przeprowadzono 8 edycji Klubu Pracy, w których udział zakończyło 78 skazanych. W ramach projektu „Penitencjarny Doradca Zawodowy” wsparciem w postaci zajęć grupowych i indywidualnych przez penitencjarnego doradcę zawodowego zostało objętych 35 osób. Odbył się także „Cykl szkoleniowo-aktywizacyjny służący podniesieniu kwalifikacji zawodowych osób pozbawionych wolności oraz przygotowaniu ich do powrotu na rynek pracy po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności” w ramach którego zrealizowano 6 kursów zawodowych: 2 kursy malarz - szpachlarz, 2

kursy glazurnik - posadzkarz, 2 kursy brukarz. Po zakończonych kursach zawodowych skazani uczestniczyli w zajęciach aktywizacyjnych. Udział w tym projekcie zakończyły 62 osoby. W ramach projektu „Aktywizacja społeczno - zawodowa skazanych niepełnosprawnych oraz osób skazanych na karę pozbawienia wolności na podstawie art. 209 § 1 lub art, 207 § 1 Kodeksu karnego” zrealizowano 4 kursy zawodowe: kurs ogrodnik terenów zielonych, kurs malarz - szpachlarz, 2 kursy palacz c. o. Po zakończonych kursach w ramach skazani uczestniczyli w zajęciach aktywizacyjno - wzmacniających. Udział w tym projekcie zakończyło 31 osób.

Łączna liczba skazanych, którzy uczestniczyli w projektach w ramach POKL i zakończyli w nich swój udział zgodnie z zaplanowaną ścieżką uczestnictwa w roku 2013 to 206 osadzonych.

Osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP nie zgłaszali uwag związanych z zatrudnieniem.

13. Oddziaływania terapeutyczne

W Zakładzie Karnym w Potulicach funkcjonuje oddział terapeutyczny dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo oraz oddział terapeutyczny dla skazanych uzależnionych od alkoholu.

Oddział terapeutyczny dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo składa się z 22 cel mieszkalnych (w tym jedna dla kategorii „N”), celi izolacyjnej, 2 sal terapii zajęciowej, terapii ruchowej, sali treningów grupowych, sali przystosowanej do zajęć edukacyjnych, 2 świetlic (w tym jednej wyposażonej w sprzęt do ćwiczeń siłowych i rekreacyjnych), łaźni. Na oddziale zatrudniony jest kierownik, 2 psychologów, 2 wychowawców, terapeuta zajęciowy, terapeuta uzależnień oraz pielęgniarka.

Oddział prowadzi działania psychokorekcyjne zarówno indywidualne jak i grupowe. W ramach oddziaływań psychologicznych prowadzone jest poradnictwo psychologiczne, interwencje psychologiczne, indywidualne oddziaływania wychowawcze oraz farmakoterapia. Oddziaływania grupowe polegają na zajęciach socjoterapii, edukacji prospołecznej, gimnastyki korekcyjnej, mikroedukacji odwykowej, mikroedukacji zdrowotnej, arteterapii oraz treningu interpersonalnego. Prowadzona jest również terapia zajęciowa, zajęcia kulturalno-oświatowe oraz zajęcia sportowe. Siedmiu skazanych zostało objętych nauczaniem (gimnazjalnym, licealnym oraz w zasadniczej szkole zawodowej), 13 skazanych uczestniczyło w kursach zawodowych. W roku 2013 zrealizowano łącznie 7

programów resocjalizacyjnych sprzyjających przygotowaniu do adaptacji społecznej odnośnie: przeciwdziałania uzależnieniom oraz używania narkotyków, agresji i przemocy, kształtowania umiejętności społecznych i poznawczych.

Oddział terapeutyczny dla skazanych uzależnionych od alkoholu stanowi: 5 cel mieszkalnych (5-osobowych), 2 sale terapeutyczne oraz świetlicę. Cele spełniają normy metrażowe a ich stan oceniany jest jako dobry. W roku 2013 na oddziale znajdowało się 25 osadzonych.

Oddział ten prowadzi zajęcia grupowe oraz indywidualne sesje terapeutyczne prowadzone w ramach 3 bloków: prac nad motywacją, praca nad tożsamością i podstaw edukacji oraz prac związanych ze zdrowieniem oraz elementów terapii pogłębionej. W roku 2013 zrealizowano 5 programów resocjalizacji sprzyjających przygotowaniu do readaptacji społecznej.

14. Prawo do praktyk religijnych

Od 2014 r. nabożeństwa odprawiane są w nowopowstałej kaplicy. Wcześniej odbywały się w budynku świetlicy centralnej i budynku szkoły.

Opiekę duszpasterską nad osadzonymi sprawuje kapelan rzymskokatolicki (zatrudniony na pełen etat), który odprawia msze święte 3 razy w tygodniu (piątek, sobotę i poniedziałek) oraz udziela spowiedzi chętnym skazanym. Poza tym, w poniedziałki po mszy świętej ksiądz odwiedza osadzonych w celach mieszkalnych.

W jednostce organizowane są również spotkania dla wyznawców Świadków Jehowy oraz Kościoła Zielonoświątkowego, a także Grupy Odnowy w Duchu Świętym. Odbywają się one raz w tygodniu w kaplicy. Dwa razy w roku administracja Zakładu organizuje spotkania ze Stowarzyszeniem Bractwa Więziennego z Bydgoszczy.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy nie zgłosili uwag w omawianym obszarze.

15. Nauczanie

W Zakładzie funkcjonuje Centrum Kształcenia Ustawicznego w Potulicach obejmujące edukacją osoby odbywające karę pozbawienia wolności w zakładach karnych Potulic i Koronowa, czyli skazanych młodocianych, pierwszy raz karanych oraz recydywistów.

W ramach CKU działają: Szkoła Podstawowa dla Dorosłych (jedyna w kraju dla podgrupy P), Gimnazjum dla Dorosłych, Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych,

Szkoła Policealna, kwalifikacyjne kursy zawodowe w zawodach: kucharz, cukiernik, technik żywienia i usług gastronomicznych oraz technik informatyk.

Corocznie nauką zostaje objętych ok. 250 skazanych. Praktyczna nauka zawodu odbywa się wyłącznie na terenie szkoły - w pracowniach zajęć praktycznych spełniających standardy egzaminacyjne.

Ogląd pomieszczeń szkoły nie budził zastrzeżeń wizytujących.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy nie zgłosili uwag w omawianym obszarze.

16. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Potulicach:

- 1.1. zmniejszenie pojemności cel kilkunastoosobowych;
- 1.2. przestrzeganie przepisów w zakresie osadzania w celi przejściowej;
- 1.3. umieszczanie osób z niepełnosprawnością w celach do tego przystosowanych;
- 1.4. dalsze dostosowywanie infrastruktury jednostki do potrzeb osób niepełnosprawnych w planowanych remontach i modernizacjach;
- 1.5. udostępnianie cudzoziemcom przetłumaczonych regulaminów, tak aby mieli oni do nich stały dostęp w zrozumiałym języku;
- 1.6. umożliwienie cudzoziemcom składania wszelkich oświadczeń, próśb, skarg i wniosków w języku dla nich zrozumiałym, a następnie dokonywanie ich tłumaczenia na język polski;
- 1.7. dostosowanie oddziałów szpitalnych do wymagań określonych w rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w *sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności* (Dz. U. z 2012 r., poz. 808);
- 1.8. zwiększenie zatrudnienia w dziale medycznym w Zakładzie, zgodnie z uwagami zawartymi w pkt 10 Raportu;
- 1.9. zaprzestanie przeprowadzania badań lekarskich w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego, chyba że lekarz zgłosi taką potrzebę;

- 1.10. rozważenie możliwość przeprowadzenia systematycznych, rutynowych badań młodocianych pod kątem ewentualnych urazów, śladów pobić;
- 1.11. zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych;
- 1.12. sukcesywne odnawianie cel mieszkalnych;
- 1.13. wyposażenie cel w łóżka piętrowe z zabezpieczeniami i drabinkami umożliwiającymi wejście na górny poziom;
- 1.14. wykonanie pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych, w tym także w celach jednoosobowych;
- 1.15. remont i wydzielenie stanowisk prysznicowych w łaźni centralnej;
- 1.16. podjęcie dalszych starań w zakresie doprowadzenia ciepłej wody do wszystkich cel mieszkalnych;
- 1.17. podjęcie działań w celu zmniejszenia różnic cen występujących pomiędzy cenami w kantynie a okolicznymi sklepami;
- 1.18. wyposażenie wszystkich placów spacerowych w częściowe zadaszenia;
- 1.19. wyeliminowanie sytuacji zwracania się do osadzonych *per ty* lub po nazwisku;
- 1.20. rozszerzenie oferty szkoleniowej dla funkcjonariuszy m.in. o szkolenia z zakresu radzenia sobie ze stresem, agresją, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, praw osób pozbawionych wolności;
- 1.21. zapewnienie psychologom superwizji;
- 1.22. zorganizowanie sali do widzeń w osobnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej;

Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Bydgoszczy:

1. przekazanie dyrektorowi Zakładu środków finansowych na realizację zaleceń ich wymagających.